

N:o 45.

Ank. till Riksd. kansli den 29 mars 1895, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition, angående lindring i vilkoren för ett åt Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag af staten beviljad lån å 2,000,000 kronor.

(R. A.)

I proposition af den 29 sistlidne januari (n:o 29) har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att, under vilkor att Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag dels till den i statskontoret innestående, till underhållet af segeldjupet i Hjelmaren med mera afsedda fonden afsätter af egna medel så stort belopp, att fondens tillgångar vid 1895 års utgång uppgå till 300,000 kronor, dels ock inom 1896 års utgång betalar all annan sin skuld än den till staten, medgifva

att anstånd med erläggande af den vid 1895 års slut å bolagets skuld till staten upplupna räntan, utgörande tillhopa 850,000 kronor, må åtnjutas intill dess kapitalskulden 2,000,000 kronor blifvit till fullo betald genom erläggande vid slutet af år 1896 och följande år af en annuitet af sex procent af sistnämnda summa, deraf fyra procent ränta å oguldna kapitalbeloppet och återstoden afbetalning derå, samt att ränteskulden 850,000

kronor, hvarå, intill dess kapitalskulden 2,000,000 kronor blifvit sålunda gulden, ingen ränta beräknas, derefter må gäldas genom erläggande af enahanda annuitetsbelopp, deraf likaledes fyra procent ränta å oguldna beloppet och återstoden afbetalning derå.

Af det vid berörda proposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 29 januari innevarande år inhemtas, bland annat, följande.

Sedan Kongl. Maj:t, uppå gjord ansökning, den 12 maj 1865 förklarar, att hinder från det allmännas sida icke mötte för Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med en af öfversten J. A. Sundmark utarbetad plan verkställa sänkning af berörda sjöar jemte ombyggnad af Hjelmare kanal, faststälde Kongl. Maj:t sedermera den 2 februari 1877 en af öfverstelöjtnanten A. Grafström reviderad plan för ifrågavarande sjösänkning och stadgade dervid,

att bolaget skulle, utom verkställandet af de för sjöarnes sänkning och markens torrläggning erforderliga arbeten, för bibehållande af 7 fots segeldjup i Hjelmaren och Hjelmare kanal samt sjöfartens upprätthållande å samma farled

delvis ombygga Hjelmare kanal och i sammanhang dermed under den del af seglationstiden, som kanalen i och för ombyggnaden hölles stängd, besörja trafiken emellan Hjelmaren och den segelbara delen af Arboga å utan förhöjning af de i gällande kanaltaxa bestämda fraktafgifter;

fördjupa segellederna till Örebro och Hjelmarens viktigaste hamnar, så att äfven under sjögång 7 fots segeldjup der kunde efter sänkningen påräknas, och allt framgent bibehålla dessa farleder vid samma djup;

verkställa och, intill dess derom annorlunda förordnades, fortfarande bekosta utprickningen af samma farleder, med undantag af den prickning, som förut besörjts af Örebro stad;

allt framgent, då segling emellan Essundet och Svartåns utlopp (det så kallade Oset) af vidriga vindar omöjliggjordes, tillhandahålla tjenlig ångbåt för kostnadsfri bogsering af segelfartyg öfver den så kallade Hemfjärden;

inrätta och underhålla en regleringsdam vid Hyndeved samt anskaffa bostad och bereda aflöning åt en af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen der anställd damvaktare; samt

på det att sjösänkingsbolaget i en framtid måtte kunna befrias från förpligtelserna, i hvad de afsåge den allmänna trafiken, insätta i statskontoret 100,000 kronor att af statskontoret göras fruktbarande för att medelst räntans läggande till kapitalet bilda en fond, hvaraf den årliga

räntan kunde i mån af behof användas till bekostande af det bolaget ålagda underhållet af segeldjupet i Hjelmaren samt af dambyggnaden vid Hyndevad och öfriga för sjöfartens bekvämlighet bestämda anordningar, aflöning af damvaktaren vid Hyndevad med mera dylikt; Kongl. Maj:t dock förbehållet såväl att bestämma om fondens förvaltning och användning som ock att framdeles pröfva och afgöra, huruvida densamma kunde anses för sitt ändamål tillräcklig eller borde af bolaget ökas.

Enligt Grafströms år 1873 uppgjorda, på då gängse pris grundade beräkningar skulle verkställigheten af de i den sålunda fastställda planen afsedda åtgärder erfordra följande kostnadsbelopp, nemligen:

1:o) samtliga erforderliga arbeten vid Hjelmarens utlopp.....	kr.	335,298: —
2:o) ombyggnaden vid Hjelmare kanal.....	»	354,291: —
3:o) fördjupningen af farlederna i Hjelmaren	»	284,133: —
4:o) fördjupningen af hamnarne derstädes	»	31,274: —
5:o) Qvismaredalens torrläggning	»	664,689: —
6:o) diverse extra omkostnader	»	279,198: 34

eller sammanlagdt kr. 1,948,883: 34.

Med bifall till en af Kongl. Maj:t till 1877 års Riksdag aflåten proposition beviljade nämnde Riksdag sjösänkingsbolaget ett lån å 2,000,000 kronor, att utgå med 600,000 kronor under 1878, med 300,000 kronor under hvarje af åren 1879, 1880, 1881 och 1882 och med 200,000 kronor under år 1883, under vilkor: att å hvarje lyftadt belopp af lånet årligen till slutet af år 1887 erlades fem procent ränta från lyftningsdagen; att för tiden från och med år 1888 årligen erlades åtta procent å hela den lyftade lånesumman, hvaraf ränta godtgjordes efter fem för hundra af det obetalda kapitalbeloppet och det öfriga utgjorde afbetalning derå, samt att i öfrigt de allmänna stadganden och bestämmelser, som vore af Riksdagen meddelade i fråga om låneunderstöd för vattenaftappning eller annat odlingsföretag, skulle i tillämpliga delar lända till efter rättelse jemväl för berörda lånebidrag.

Det sålunda beviljade statslånet lyftes derefter af bolaget under åren 1878—1883, och å de lyftade låncandelarne erlade bolaget under åren 1878—1885 ränta efter 5 procent för år med tillsammans 575,388 kronor 94 öre, som successive inbetalades till statskontoret.

I anledning af en utaf bolaget gjord underdånig framställning föreslog Kongl. Maj:t 1885 års Riksdag medgifva, att bolaget måtte befrias från skyldigheten att gälda ränta å omförmälda lån för åren 1886—1890

äfvensom erhålla anstånd med amorteringen af samma lån, med skyldighet för bolaget att från och med år 1891 å hela lånesumman årligen erlägga åtta procent, hvaraf ränta skulle beräknas efter fem för hundra å det obetalda kapitalbeloppet och återstoden utgöra afbetalning derå.

Denna proposition blef emellertid endast på det sätt bifallen, att Riksdagen dels för tiden från och med år 1886 nedsatte räntan å det sjösänkingsbolaget beviljade lån å 2,000,000 kronor till fyra och en half procent för år och dels medgaf, att bolaget finge anstånd med denna räntas erläggande för åren 1886—1890 sålunda, att efter dessa års förlopp den för desamma upplupna räntan lades till den beviljade lånesumman, hvar- efter å det sålunda uppkomna beloppet skulle erläggas, vid slutet af hvart- dera året 1891, 1892, 1893, 1894 och 1895 fyra och en half procent årlig ränta samt vid slutet af år 1896 och följande år, tills lånet blifvit slut- betaldt, en annuitet af åtta procent, deraf fyra och en half procent be- räknades som ränta å oguldna beloppet och återstoden utgjorde kapital- afbetalning.

Dessa villkor äro dock icke de nu gällande. I proposition till 1889 års Riksdag föreslog Kongl. Maj:t:

att Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag måtte erhålla efter- gift å den vid 1890 års slut upplupna, till 450,000 kronor uppgående, oguldna räntan för åren 1886—1890 å ifrågavarande statslån; samt

att sjösänkingsbolaget derjemte måtte medgifvas den lindring i be- talningsvilkoren för lånet, att å lånesumman, 2,000,000 kronor, skulle erläggas vid slutet af hvartdera året 1891, 1892, 1893, 1894 och 1895 tre och en half procent ränta samt vid slutet af 1896 och följande år, tills lånet blifvit slutbetaldt, en annuitet af fem procent, deraf tre och en half procent beräknades som ränta å oguldna beloppet och återstoden ut- gjorde kapitalafbetalning.

Riksdagen biföll på det sätt denna proposition, att Riksdagen, på vilkor att Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag förbunde sig att under tiden till 1895 års slut gälda all annan sin skuld än den till staten, medgaf:

att räntan å bolagets kapitalaskuld till staten, 2,000,000 kronor, för tiden från och med år 1891 nedsattes till fyra procent för år; samt

att anstånd med erläggande af räntan för åren 1886—1895, utgörande tillhoppa 850,000 kronor, finge åtnjutas sålunda, att efter dessa års förlopp denna ränta lades till lånesumman, hvarefter å det sålunda uppkommande beloppet 2,850,000 kronor vid slutet af år 1896 och följande år, tills detta belopp jemte ränta blifvit slutbetaldt, skulle erläggas en annuitet af sex

procent, deraf fyra procent beräknades som ränta å oguldna beloppet och återstoden utgjorde kapitalafbetalning.

I de enligt Riksdagens sistberörda beslut gällande vilkor sökte bolaget ytterligare lindring genom en i september 1893 ingifven underdånig skrift, hvari bolaget anhöll, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att af de å Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolags statslån vid 1895 års slut uppdebiterade räntorna, 850,000 kronor, ett belopp af 450,000 kronor måtte afskrifvas och att vid slutet af år 1896 och följande år å den sålunda reducerade kapitalskulden, 2,400,000 kronor, till dess densamma jemte ränta blifvit återbetald, skulle erläggas en annuitet af 6 procent, hvaraf 4 procent beräknades såsom ränta och återstoden utgjorde kapitalafbetalning.

För innehållet af bolagets ofvan omförmälda skrifvelse är utförligt redogjort i den kongl. propositionen sid. 7—14. Till stöd för ansökningen har bolaget hufvudsakligen anført:

att de förpligtelser till den allmänna trafiken på sjön Hjelmaren, som blifvit med sjösänkingsföretaget för all framtid förknippade, och hvilka förpligtelser afsåge sjöfartens bibehållande på Hjelmaren till sju fots djup, ådragit bolaget betydande uppoffringar för nybyggnad af slussarne vid Notholmen och Bergkarlsberget i förening med fördjupning af öfre horisontalsträckan i Hjelmare kanal och af milslånga farleder till sjöns viktigaste hamnar, dessa hamnars ombyggnad samt inrättandet af en regleringsdam vid sjöns utlopp, arbeten, som betingat en kostnad af 996,675 kronor 54 öre, i hvilken summa dock ej inräknats någon del af kostnaden för dammen vid Hyndevad, hvilken blifvit betydligt dyrare såsom fullständig regleringsdam i stället för hvad den eljest enligt det första förslaget skolat vara, enkel skibordsdam med blott några få grundluckor;

att nära hälften — om den ökade kostnaden för regleringsdammen tillades, mer än hälften — af det beviljade statslånet således åtgått till ändamål, som för hvarje annat sjösänkingsföretag varit fullkomligt okända, och kostnaden för dessa arbeten, utom dambyggnaden, hade med ej mindre än 342,562 kronor 54 öre öfverstigit hvad i det fastställda förslaget härtill beräknats;

att dessa kostnader dock icke i och för sig varit så svåra att bära, om icke företagens stora omfattning kraft en så lång arbetstid, hvilken genom de sig hopande räntorna bidragit att fördubbla den till 2,000,000 kronor beräknade kostnaden, och om dermed bolagets förpligtelser till den allmänna trafiken varit fullgjorda;

att den verkliga sjösänkingskostnaden, med inberäkning af de ut-

betalda räntorna, uppgått till 4,078,761 kronor 20 öre, och förbindelserna till den allmänna trafiken fortfarande i så måtto, att bolaget allt framgent måste underhålla sju fots segeldjup i sjön, sjömärken och prickar, regleringsdam med dess dammästare och dennes boställe, bogsering af segelskutor på Örebrofjärden vid vidriga vindar o. s. v., hvilka åligganden hindrade bolagets upplösning efter slutadt värf och nödgade detsamma att, äfven sedan dess öfriga skulder blifvit betalda och statslånet på jorden omfördt, allt framgent hafva en förvaltning, styrelse och beställningsmän samt ej obetydlig materiel för att städse vara beredt att fullgöra dess skiftande funktioner såsom en för trafikens ostörda gång ansvarig sjöfartsstyrelse för sjön Hjelmaren, der de afgifter, hvilka såsom muddrings- och prickningspenningar utginge af trafikanterna, icke komme bolaget till godo, utan tillfölla Örebro stad och rederibolag, af hvilket sistnämnda bolag dock till prickningen erhöles ett litet, frivilligt bidrag af 643 kronor 50 öre årligen;

att från den i statskontoret insatta underhållsfonden — vid 1893 års slut uppgående till 176,095 kronor 40 öre — bolaget visserligen under de tre åren 1890—1892 erhållit ett årligt bidrag af 3,000 kronor samt för åren 1893—1895 tillförsäkrats ett sådant af 4,500 kronor, men att detta belopp dock icke ens nu försloge till dessa kostnader, ehuru något drygare underhåll ännu ej förekommit, samt i räkenskaperna underhållskostnaden för mudderverket, nödig afskrifning af dess värde, byggandet af en slip för detsamma med mera upptagits å särskilda conti utan att — såsom hädanefter komme att ske — påföras sjöfartsunderhållet;

att, när dessa utgifter tillades och den andel i framtida förvaltningskostnaden detta på så många spridda punkter fördelade underhåll medförde, samt framdeles behöfliga reparationer å regleringsdammen och dammästarebostället tillkomme, det eventuella bidraget från fonden blefve ännu mera otillräckligt;

att förhoppningen att genom fondens fortfarande tillväxt bolaget en gång skulle kunna frigöras från sina förpligtelser till den allmänna trafiken ännu vore långt aflägsen och icke heller syntes någonsin kunna realiseras, samt att då bolaget icke vågade hoppas, att statsverket skulle öfvertaga detta underhåll eller någon korporation eller bolag åtaga sig detsamma, det vore nästan otvifvelaktigt att, huru än fonden ökades, sjösänkingsbolaget likväl måste alltjemt fortleva för fullgörandet af detta lika ansvarsfulla som kostsamma åliggande;

att det just vore denna utsigt till en ständig fortvaro, dessa på förhand nästan oberäkneliga kostnader, som föga mindre än de årliga taxeringsbidragen verkade nedstämmande inom bolaget, nedtryckte värdet på den förbättrade, i bolaget ingångna sjösänkingsjorden och fortfarande lika-

som hittills skulle ställa dess pris vida under hvad annan, af sådana allvarliga förpligtelser oberörd men i öfrigt fullt jemförlig jord, så utom som inom sjösänkingsområdet, i köp betingade, synnerligast som bolaget, utom dessa allmänna, derjemte hade särskilda ganska stränga förpligtelser för underhåll af aflopp, uppfångsgrafvar, broar med mera i Qvismaredalen, hvilka äfven kräfde årliga tillskott, ehuru, hvad dem anginge, åtminstone en möjlighet funnes att delvis och för kortare årsföljder få dem emot ersättning öfvertagna af andra;

att bolaget hittills kunnat hålla den årliga taxeringen till 4 à 5 kronor per vinstref, det högsta belopp bolagsmännen ansetts kunna bära, men att detta hade endast kunnat ske derigenom, att andra inkomster — cirka 300,000 kronor för försäld jord och obehöflig materiel — varit att tillgå till bestridande af bolagets dryga utgifter, hvilka i annat fall under samma år kräft en uttaxering af 6 à 7 kronor per vinstref;

att, när nu de tillgångar, som återstode, minskades med derifrån hemtag hjälp till årsutgifterna intill 1896, blefve efter statslånets omföring icke mycket öfver till bestridande af det årliga underhållet, om detta också utan extra taxering kunde under de närmast följande åren uppehållas, men att, när sedan en sådan blefve oundviklig och annuiteten å statslånet, 5 kronor 41 öre, skulle i första rummet utgå, komme hvad bolaget kräfde och för hvilket ingen förmånsrätt funnes antagligen att blifva särdeles svårt att indrifva, synnerligast som en icke ringa del af bolagsjorden äfven graverades af redan började annuiteter å särskilda lån från odlingslänefonden;

att dessa omständigheter, hvilkas rätta innebörd icke förut tillräckligt framhållits, förändrat Hjelmare-sänkningens karakter af blott och bart en torrläggning af sankmarker och stält detta företag utanför all jemförelse med andra sådana i vårt land;

att, ehuru det resultat, som åsyftats, obestriddligt vunnits, och företaget, bättre än man vågat vänta och hoppas, kunnat ej blott tillfredsställa jordbrukets fordringar utan äfven fylla de hårda kraf, hvilka såväl staten som enskilda verk och inrättningar stält på detsamma, den egentliga vinsten dock hufvudsakligen kommit dem till godo, hvilka ej i sjösänkningen deltagit, utan genom de mest ihärdiga protester ständigt sökt hindra dess utförande, medan den öfver all beräkning stora ekonomiska bördan fortfarande ensamt tryckte dem, som utfört företaget, hvars välgörande verkningar sträckt sig vida utöfver hvad man beräknat;

att sjöfarten på Hjelmaren vunnit större trygghet, Eskilstuna-verken erhållit jemmare vattentillgång, Hjelmare kanal fördjupats, Örebro stad vunnit icke blott ett sundare läge, utan ock en högst betydligt ökad varu-

omsättning, Svartåns kanalisering möjliggjorts, nya hamnar och nya farleder uppstått, och hela trakten skördat stor vinst i sanitärt hänseende;

samt att jemte dessa stora fördelar, som tillskyndats det allmänna och särskildt de intressen, som rest sig emot sjösänkingsföretaget, den vinst icke borde förbigås, som tillfallit de jordegare inom sjösänkingsområdet, hvilka ej i företaget deltagit, och som fått återlösa deras vinstjord, hvars pris, i allmänhet 800 kronor för fullgradig hektar, vore ganska ringa vid jemförelse med hvad bolagsmännens egen vinstjord kostat, eller något öfver 1,100 kronor per fullgradig hektar, oafsedt den dryga underhållsskyldighet, som ensamt hvilade på densamma.

Öfver bolagets berörda ansökan hördes länsstyrelserna i Södermanlands, Örebro och Vestmanlands län, hvilka samtliga, under framhållande af de högst betydande uppföringar, bolaget fått vidkännas för arbeten, som afsåge allmänna intressen, tillstyrkte ytterligare lindring i lånevilkoren, hvarvid länsstyrelsen i förstnämnda län särskildt anförde, att utan statens mellankomst med det understöd, hvilket i förevarande framställning äskats, det trångmål, hvori bolaget vore försatt, svårligen syntes kunna af detsamma öfvervinnas, utan deremot gifva anledning befara att bolaget icke i längden förmådde fullgöra sina förbindelser till det allmänna, samt att, beträffande de för statslånet med derå hopade räntor utgående ovanligt höga annuitetsbelopp, som drabbade de i företaget deltagande fastigheterna, den fara för fastighetskrediten icke syntes böra lemnas alldeles ur sigte, som kunde uppstå, om, såsom antagligt vore, derest icke den äskade eftergiften beviljades, många af dessa fastigheter, hvilka tillika besvärades af årlig afgäld för erhållna odlingslån samt andra utskylder och gravationer, icke förmådde bära alla de bördor, för hvilka de sålunda häftade, och i följd deraf blefve underkastade tvångsförsäljningar med deraf uppstående förlustbringande kollisioner mellan olika förmånsrättsegare och menliga återverkan på fastighetsvärdena.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen, som afgåfvo infor dradt gemensamt utlåtande till Kongl. Maj:t, erinrade dervid till en början, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen — sedan sjösänkingsarbetet i sin helhet afsynats och i augusti månad år 1888 blifvit af bemälda styrelse godkänt — i underdånigt utlåtande den 6 november 1888 för Kongl. Maj:t tillkännagifvit, att alla de för sjöarne Hjelmarens och Qvismarens sänkning fastställda arbeten blifvit fullbordade på ett i allo berömvärdt och för det dermed afsedda ändamålet betryggande sätt, samt att sjösänkingsbolaget, genom att utföra arbetena i större omfattning och på ett i tekniskt hänseende mera fulländadt sätt än den först gillade planen föreskrifvit, sökt på allt vis tillgodose de af företaget beroende olika in-

tressena. Styrelserna vitsordade derefter, att jemväl alla bolaget åliggande underhållsarbeten på ett fullt tillfredsställande sätt utförts, samt framhöllo, att detta inom vårt land hittills allena stående företag väl vore förtjent af att erhålla lindring i de lånevilkor, hvilkas fullgörande ovedersägligen utgjorde en tyngande börda på dem, som nödgades uppbära de med det vidtomfattande företaget förenade förpligtelser till den allmänna trafiken, likasom behovet af en sådan lindring, såsom i den underdåniga ansökningen anförts, icke syntes kunna förnekas.

Då Riksdagen — yttrade embetsverken vidare — redan tvenne gånger medgifvit afsevärda lindringar i betalningsvilkoren, men dervid betonat, att en till sin art så väsentlig afvikelse från ingånget aftal som rent efterskänkande af ett fordringsbelopp, enligt Riksdagens åsigt, vore en betänklig åtgärd, syntes det vara föga utsigt att Riksdagen nu skulle vara benägen att i form af afskrifning bevilja den behöfliga eftergiften. Onekligen skulle emellertid bolaget beredas afsevärd och nödig lättnad i fullgörande af sina förbindelser, om tiden för inbetalningen af de till betydligt belopp hopade räntorna, hvilkas gäldande skulle vålla bolaget den största olägenhet, finge framskjutas till dess att, genom vunnen erfarenhet om den vinst, som genom torrläggningen tillförts bolagsdelegarne, dessa vore bättre i stånd än för närvarande att fullgöra sina förbindelser. Under tiden borde emellertid afbetalningen å det ursprungliga lånebeloppet fortgå enligt den af 1889 års Riksdag fastställda amorteringsplanen.

Med tillämpning af dessa åsichter hemstälde embetsverken i underdånighet, det Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva, att anstånd med erläggande af den vid 1895 års slut upplupna räntan, utgörande tillhoppa 850,000 kronor, finge åtnjutas intill dess ursprungliga kapitalskulden till staten, 2,000,000 kronor, blifvit helt och hållet inbetald genom erläggande vid slutet af år 1896 och följande år af en annuitet af sex procent å sistnämnda summa, deraf fyra procent beräknades såsom ränta å oguldna kapitalbeloppet och återstoden utgjorde afbetalning derå. Ränteskulden, hvarå under tiden ingen ränta skulle ifrågakomma, skulle enligt embetsverkens förslag derefter gäldas med enahanda annuitetsbelopp, intill dess summan, 850,000 kronor, blifvit återbetald.

Direktionen för sjösänkingsbolaget, som funnit anledning befara, att den afskrifning, som af bolaget begärts å den uppdebiterade räntan, icke skulle kunna vinna Riksdagens bifall, anhöll emellertid i en den 9 februari 1894 till civildepartementet ingifven underdånig skrifvelse, med åberopande af de för statslån åt enskilda jernvägsbolag gällande bestämmelser, att Kongl. Maj:t, vid slutlig pröfning af bolagets tidigare ingifna underdåniga ansökan, täcktes taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke den af direk-

tionen der föreslagna afskrifning skulle kunna utbytas emot en hemställan, att de vid 1895 års slut uppdebiterade räntorna, 850,000 kronor, finge till statskontoret inbetalas, sedan genom annuitetsliqviderna å lånfångna 2,000,000 kronor efter 6 procent, deraf 4 procent ränta, detta kapital blifvit godtgjort, så att efter nämnda tids förlopp med annuitetens erläggande fortfarande så länge, till dess äfven beloppet af den uppdebiterade räntan blifvit till fullo inbetaldt.

I ärendet afgaf sedermera den 6 mars 1894 statskontoret utlåtande och anförde deruti, att, om ock hvad till stöd för den nu förevarande underdåniga ansökningen blifvit anfördt redan blifvit i någon mån beaktadt vid beviljande af de bolaget tillförne medgifna lindringar, någon ytterligare lindring i de bestämda lånevilkoren dock syntes kunna och bära medgifvas just med afseende å de ej oväsentliga förpligtelser, detta bolag måst ikläda sig utöfver dem, som i allmänhet vid dylika låns beviljande förekomme och som delvis vore af den art, att de komme att utgöra hinder för bolaget att upplösa sig.

Statskontoret, som anmärkte, att en eftergift i enlighet med direktionsens senare hemställan i sjelfva verket skulle för staten medföra större uppoffring än den, som uppstode genom afskrifning nu genast af 450,000 kronor, förklarade sig dock, af anförda orsaker, ej kunna förorda någotdera af de utaf direktionen framställda förslag. Statskontoret yttrade der efter, att, då det ej allenast från bolagets utan äfven från det allmännas sida måste anses särdeles önskvärdt, att bolagets i statskontoret insatta fond snarast möjligt vunne den storlek, att densamma kunde öfvertaga bolagets förpligtelser, i hvad de afsåge den allmänna trafiken å sjön Hjelmaren, statskontoret ansåge åtgärder redan nu bära vidtagas för fondens ökning i den mån som, efter behörig utredning öfver kostnaderna för underhållet af segeldjupet med mera, funnes behöflig.

Af hvad i ärendet förekommit ansåg statskontoret emellertid vara ådagalagd att bolaget, som vore skyldigt att, om och när Kongl. Maj:ts pröfvade sådant bära ske, öka fonden, icke vore i stånd att ens i någon mån fullgöra denna skyldighet och samtidigt verkställa återbetalning af statslånet i den ordning, som nu vore bestämd. I händelse föreskrift om fondens ökande till erforderligt belopp blefve meddelad, syntes därför någon lindring i sättet för lånets återbetalande bära bolaget beredas.

Statskontoret ansåg denna lindring kunna beredas bolaget sålunda, att den annuitet, som bolaget enligt 1889 års riksdagsbeslut skulle efter slutet af år 1896 och vidare årligen erlägga tills lånet med räntor blifvit guld, nedsattes från 6 procent till 5 procent, deraf 4 procent fortfarande borde beräknas såsom ränta. Härigenom komme betalningstiden, nu be-

stämd till 28 år 4 dagar, att utsträckas till 41 år 12 dagar och den årliga annuiteten, som enligt 1889 års riksdagsbeslut belöpte sig till 171,000 kronor, att utgöra 142,500 kronor och således ej blifva större än att bolaget jemte densammas erläggande äfven borde kunna utgöra de tillskott, som erfordrades för höjande af ofvannämnda fond.

Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag, som lemnades tillfälle att yttra sig i anledning af hvad statskontoret sålunda anfört, androg genom sin direktion, beträffande det af statskontoret föreslagna sättet för beredande af lindring i lånevilkoren, att för bolaget såsom en fortfarande korporation och de af lånet graverade fastigheterna en sådan lånekonvertering, då skuldsumman förblefve densamma och årsräntan likaså, svårligen kunde anses såsom någon hjälp, om man verkligen afsåge att bereda någon lättnad i nuvarande bördor. Under hela den tid, sjösänkingslånet med sin tysta, i gravationsbevisen ej synliga förmånsrätt, jemte på flere ställen tillika inskjuten sådan för särskilda odlingslån, graverade bolagsmännens fastigheter, kunde dessa icke försälas till deras verkliga värden, och oaktadt de ofantliga kostnader, som ovilkorligen måste i byggnader, jordförbättringar med mera der nedläggas, kvarstode den misstro till inteckningssäkerheten, som dessa tysta förmånsrätter framkallade, och denna verkade förlamande på bolagsmännens företagsamhet. Under årens lopp minskades visserligen andelen i kapital-skulden till staten, men annuiteterna vore alltjemt desamma och svårigheterna att med jordens afkastning bestrida dessa och öfriga utgifter komme antagligen icke heller att väsentligt minskas. Ur denna synpunkt kunde en förlängning af amorteringstiden utan någon minskning i kapitalskulden icke anses vara till förmån för sjösänkingsbolagets intressenter och ej ens för staten själf. Ty så länge statslåneafbetalningen fortginge, kunde staten af dessa egendomar, hvilka efter amorteringstidens slut med millioner borde öka det beskattningsbara fastighetsvärdet i landet, svårligen vinna en, på grund af taxeringsvärdet nämnvärdt ökad bevillning.

Då således statskontorets förslag blott afsåge en lånekonvertering på vilkor, som ej kunde bereda sjösänkingsbolaget någon verklig lindring, anhöll direktionen, att detsamma måtte lemnas utan afseende.

Deremot uttryckte direktionen den förhoppning, att Kongl. Maj:t skulle fästa större afseende vid öfriga myndigheters yttranden i frågan. Ett bifall till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt landbruksstyrelsens förslag skulle visserligen förlänga den nu bestämda amorteringstiden med något mera än 8 år, men medförde likväl en vida större fördel än en direkt afskrifning af 450,000 kronor, då annuiteten derigenom nedsattes från nuvarande 171,000 kronor till 120,000 kronor. Då värdet af en sådan låne-

konvertering enligt anställda beräkningar uppginge till omkring 566,544 kronor, således 116,544 kronor mera än den afskrifning af 450,000 kronor, bolaget i sin underdåniga ansökan begärt, så vore, för åtnjutande af denna förmån, bolaget å sin sida villigt att, dels af sina i sådant syfte redan gjorda besparingar och behållningar, dels ock genom en ökad uttaxering under år 1895 för detta särskilda ändamål, afsätta ej mindre nämnda belopp 116,544 kronor än äfven hvad derutöfver kunde erfordras för att, sedan den i statskontorets vård lemnade fonden medräknats, årsinkomsten af ett sammanlagdt kapitalvärde af 300,000 kronor skulle finnas disponibelt att af vederbörande öfvertagas, för den händelse Kongl. Maj:t funne skäligt befria bolaget från dess förpligtelser i hvad de afsåge den allmänna trafiken.

Skulle Kongl. Maj:t finna skäligt att till Riksdagen göra framställning enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt landtbruksstyrelsens gemensamma hemställan, och Riksdagen dertill gifve sitt bifall, förklarade direktionen slutligen, att bolaget å sin sida vore villigt att för sjöfartens framtida underhåll på sjön Hjelmaren och sjöns reglering afsätta så stort belopp af sina egna tillgångar, att detta tillsammans med den härför till statskontoret redan lemnade fonden, sådan dennas behållning befundes vid 1895 års bokslut, representerade ett kapitalvärde af 300,000 kronor, dock med det förbehåll att, intill dess Kongl. Maj:t, efter bolagets hörande, om detta framtida underhåll annorlunda förordnade, bolaget, så länge det samma skulle dermed taga befattning, finge utan inskränkning ega att för sagda ändamål använda hela afkomsten af hvad sålunda särskildt tillskjutits, samt fortfarande, såsom hittills, af den äldre fonden i statskontoret erhöle det årliga bidrag till underhållet, som Kongl. Maj:t kunde finna skäligt bevilja.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inkom, efter befallning, den 20 november 1894 med förnyadt underdånigt utlåtande och anförde deri, att frågan om utredning af kostnaden m. m. för det framtida underhållet af trafiken å Hjelmaren, hvilken fråga kräfde en fullständig, tidsödande utredning, icke borde sammanföras med ansökningen om lindring i lånevilkoren, synnerligast som någon framställning från bolaget om befrielse från nämnda underhåll icke föreläge.

Den af statskontoret ifrågasatta förändringen i lånevilkoren syntes styrelsen icke innebära någon afsevärd hjälp åt bolaget, helst då bolagets förbindelser i afseende å underhållet af farlederna i Hjelmaren skulle kvarstå utan att blifva i någon mån förändrade. Styrelsen hade redan i underdånigt utlåtande den 6 november 1888 i anledning af då väckt fråga om lindring uti lånevilkoren framhållit, att detta storartade och inom vårt

land hittills allenastående företag, som på ett berömvärdt sätt blifvit fullbordadt, otvifvelaktigt vore förtjent af att bedömas på ett annat sätt än de sjösänkingsarbeten, som i allmänhet understöddes med statslån; och i anledning af den nu förevarande framställningen om lättnad i lånevilkoren hade styrelsen samt landtbruksstyrelsen i sitt gemensamma utlåtande framhållit det behjertansvärda behovet af en lindring och i detta hänseende framställt förslag. För sin del funne väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ingen anledning att frångå sin förut uttalade åsigt eller att framställa något annat förslag, utan återopade detsamma endast med det tillägg, som bolaget numera sjelf föreslagit, att nemligen bolaget, under förutsättning af bifall till framställningen, skulle åläggas öka den för underhållet i Hjelmarren i statskontoret inestående fonden.

Skulle Kongl. Maj:t och Riksdagen bevilja bolaget den sökta förändringen i lånevilkoren, borde, enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förmenande, derefter den af statskontoret behandlade frågan om och på hvilka vilkor bolaget kunde befrias från förenämnda underhållsskyldighet tagas under pröfning.

Statsrådet och chefen för civildepartementet anförde i ämnet följande:

»De ändringar i vilkoren för det åt sjösänkingsbolaget beviljade statslån, som åren 1885 och 1889 medgifvits, hafva otvifvelaktigt bidragit att underlätta företagens fullbordande och möjligheten för delegarne att bära de derför erforderliga omkostnaderna, hvilka vida öfverstigit de från början beräknade. Företaget är numera afsynadt och godkändt samt skall, enligt hvad af vederbörande myndigheter vitsordats, vara på ett berömvärdt sätt utfördt. Men de betydliga årsbidragen, hvilka, om den nu gällande planen för statslånets återgåldande skulle bibehållas oförändrad, med ingången af år 1896 blefve ännu större, tynga i hög grad på delegarne. Om det än under de första åren efter den stora vattenafledningen varit dem möjligt att ur rikligare hafreskördar på de nyvunna markerna förskaffa sig tillgångar till utgifterna, så lærer det dock allt mer och mer blifva nödvändigt att öfvergå från ett sådant brukningssätt till ett mera rationelt, på cirkulation stäldt tillgodogörande af jorden, hvilket i längden lemna ett jemnare, om ock ej i början så vinstgifvande utbyte; men att underkasta sig de jemväl härför erforderliga uppoffringarna torde för många af de till mera än ett tusental uppgående större och mindre delegarne i företaget blifva förenadt med de största svårigheter, om ens möjligt, så länge de måste vidkännas så betydliga utdebiteringar, som enligt nu gällande vilkor för statslånet från och med nästa år måste förestå för gåldande af ränta och amorteringar å detsamma. Bolaget har ock i ärendet framhållit, hvilka vanskligheter som möta för fastighets-

kreditens anlåtande i förevarande fall, der marken kommer att graveras af tysta förmånsrätter till icke obetydliga belopp, och delegarne att derutöfver tryckas af ovissa förpligtelser för det framtida underhållet med mera. För det allmänna åter är det naturligtvis af betydelse, att den osäkerhet i ekonomiskt afseende, som sålunda för en längre tid skulle komma att hvila öfver ifrågavarande ort, varder, der så kan ske, undanröjd.»

»Jag kan derfor icke finna annat än att en ytterligare lindring i vilkoren för statslånet är af omständigheterna synnerligen påkallad, och tillåter jag mig särskildt påpeka, att ifrågavarande bolag, som utfört ett i sitt slag enastående storverk och dervid måst för befrämjande af andra enskilda och vissa allmänna intressen ikläda sig förpligtelser, hvilka måhända icke i allo varit fullt betingade af företagets ändamål och beskaffenhet, icke kommit i åtnjutande af statsanslag, medan sådant deremot lemnats till andra enskilda företag i vårt land, hvilka till sin betydelse icke kunna i ringaste mån jemnställas med det nu förevarande.»

»Hvad beträffar den form, i hvilken lindringen bör bolaget medgifvas, synes mig hyad statskontoret härutinnan föreslagit icke innebära någon verklig lättnad för bolaget, hvaremot jag anser mig böra biträda hvad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landtbruksstyrelsen förordat. Härvid synes dock såsom vilkor för lindringens åtnjutande böra stadgas, att bolaget dels till den förut omförmälda fonden för underhåll af segeldjupet i Hjelmaren med mera afsätter så stort belopp, att denna fonds tillgångar vid innevarande års utgång komme att uppgå till 300,000 kronor, dels ock innan 1896 års utgång betalar all annan sin skuld än den till staten. Hvad beträffar användningen af afkastningen utaf nämnda fond, torde några särskilda bestämmelser derom icke böra, på sätt bolaget ifrågasatt, meddelas i sammanhang med nu förevarande fråga, utan lærer Eders Kongl. Maj:t vilja derom framdeles efter sig företeende omständigheter besluta.»

I det föregående har blifvit omförmäldt, att, sedan Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolags skuld för statslånet omförts och den årliga utgiften för ränta och amortering å densamma, enligt gällande bestämmelser 171,000 kronor, fördelats på den i företaget deltagande jorden, hvarje betalande vinstref skulle hafva att svara för en annuitet af 5 kronor 41 öre. Då det icke blott kan vara af intresse att se, huru detta belopp uppkommer, utan utredningen derom äfven lemna en tydlig bild af det

storartade företagens omfattning och betydelse, har utskottet ansett lämpligt att här meddela följande upplysningar, hemtade ur en af bolagets verkställande direktör utgifven skrift om annuiteten å bolagets statslån.

»Inom Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsområde hafva 38,090 tunnland blifvit genom torrläggning mer eller mindre förbättrade, och förbättringen, uppskattad i fullgradig jord, lemnar en totalsumma af 38,083,6387 kvadratref (det ytmått, som var lagligt gällande, då företaget började) och benämnes denna förbättring *vinstref*. Öfver hufvud taget belöper således i det allra närmaste ett vinstref på hvarje arealtunnland. Om således alla deltagit i sänkingsföretaget, så skulle, af den nu till 171,000 kronor bestämda statslåne-annuiteten, 4 kronor 49 öre komma på hvarje vinstref och hvarje arealtunnland, fränsetd dettas uppskattningsvärde. Men då nu endast omkring 32,000 tunnland, med ett belopp i vinstref af 31,607,5539, skola bära annuiteten, blifver denna för hvarje betalande vinstref 5 kronor 41 öre och för arealtunnland 5 kronor 34 öre, eller i det närmaste samma belopp.»

»För annuitetens verkan på delegarne är denna siffra dock i intet afseende upplysande, utan snarare vilseledande. Ty då af dessa 32,000 tunnland bolagsjord omkring 4,000 äro mossar med varierande uppskattningsvärden från 10 till 200 grader före, och 5 till 150 grader efter sänkningen, samt 6,170 tunnland utgöras af landvinningar ur sjöarne med lika låga men ännu mera vexlande värden; så är det alldeles påtagligt, att — då mossarne icke kunna kultiveras utan oerhörda förlagskostnader, dem visserligen den, från skilda håll understödda Svenska Mosskultur-föreningen men ej de i ekonomiskt afseende hårdt ansatte Hjelmarestrandegarne mäta bära, och då den på landvinningarne tätt uppspirande skogen först efter tiotal af år lemna skörd — de återstående 21,830 tunnlanden odlingsbar jord måste lemna tillräcklig afkomst för att bestrida hela sjösänkingsannuiteten, och att denna måste ställa sig högst olika efter hvarje egolotts olika beskaffenhet och vinst.»

Härjemte vill utskottet meddela, att enligt uppgifter, grundade på förhållandena år 1889, sänkningen är fördelad på 487 mantal med 1,522 särskilda brukningsdelar, belägna inom 22 socknar och 3 olika län, samt att af dessa brukningsdelar

48	utgöra gårdar om 1 mantal och deröfver,
80	» » » $1\frac{1}{2}$ mantal,
1,187	» » » $\frac{1}{2}\text{—}\frac{1}{3}$ »
207	» mindre hemmansdelar.
1,522	

Om således ifrågavarande sjösänkingsarbete utan all gensägelse är det största företag af denna art, som hittills i vårt land kommit till utförande, intager detsamma jemväl i annat hänseende en undantagsställning i förhållande till öfriga sänkingsföretag. Det finnes nemligen intet dylikt, som måst underkasta sig så betungande kostnader för ändamål, hvilka varit för sjelfva sjösänkningen främmande, men som betingats af arbeten till det allmännas fromma. I fråga om storleken och dyrheten af sådana arbeten, hvilka med nära 350,000 kronor öfverskridit den ensamt därför beräknade kostnaden, föreligga nu nya upplysningar, enligt utskottets uppfattning gifvande vid handen, att bolaget bör beredas någon ytterligare lindring i villkoren för statslånet. Till denna utskottets åsigt hafva väsentligt bidragit äfven två andra omständigheter, den ena, bolagets skyldighet att allt framgent i Hjelmaren underhålla sju fots segeldjup m. m., hvarigenom bolaget tvingas till en ständig fortvaro, den andra, de tysta förmänsrätter, som för sjösänkingslånet och flerstädes särskildt erhållna odlingslån komma att hvila på den i företaget deltagande jorden, ett förhållande, som icke är utan en viss fara för fastighetskrediten.

Utskottet har dock icke funnit sig kunna tillstyrka Riksdagen att bevilja en så betydlig eftergift som den, Kongl. Maj:t föreslagit. Utskottet har emellertid utgått derifrån, att den enligt kongl. propositionen uppkommande annuiteten å statslånet, 120,000 kronor, icke borde för den närmaste framtiden höjas, så mycket hellre som med denna annuitet de af Kongl. Maj:t hittills beviljade årsbidragen från den i statskontoret insatta fonden till underhållet af segeldjupet i Hjelmaren m. m. möjligen icke skulle vidare erfordras, och fonden derigenom vinna en ytterligare välbehöflig förstärkning. Deremot har utskottet trott, att sedan bolaget under t. ex. hälften af den tid, som åtgår för amorteringen af kapitalbeloppet med en beräknad annuitet af 6 procent, hvaraf 4 procent ränta och 2 procent kapitalafbetalning, eller 14 år, erlagt 120,000 kronor om året, annuiteten derefter utan synnerlig olägenhet för delegarne skulle kunna något ökas. Utskottet har därför ansett, att efter nämnda tids förlopp, eller från och med år 1910, till det vid sagda års början återstående kapitalet, 1,268,323 kronor 55 öre, lämpligen skulle kunna läggas bolagets för åren 1886—1895 uppdebiterade ränteskuld, 850,000 kronor, och å det sålunda bildade beloppet, 2,118,323 kronor 55 öre, erläggas samma annuitet af 4 procent ränta och 2 procent afbetalning, eller tillsammans 6 procent, utgörande 126,859 kronor 41 öre. Nyssnämnda belopp skulle då vara slutbetaladt på 28 år 4 dagar, och bolaget blifva fritt från all skuld till staten på 42 år 4 dagar, i stället för ungefär 36 år enligt den kongl. propositionen, från hvilken utskottets förslag skiljer sig derutinnan, att då

Kongl. Maj:t ansett ingen ränta böra fordras å omförmälda ränteskuld, utskottet för sin del velat tillstyrka räntefrihet därför under 14 år.

De i den kongl. propositionen uppställda vilkor för åtnjutandet af ytterligare lindring i lånevilkoren har utskottet ansett böra bibehållas oförändrade.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen, under vilkor att Hjelmarens och Qvismarens sjösäkningsbolag dels till den i statskontoret innestående, till underhållet af segeldjupet i Hjelmaren med mera afsedda fonden afsätter af egna medel så stort belopp, att fondens tillgångar vid 1895 års utgång uppgå till 300,000 kronor, dels ock inom 1896 års utgång betalar all annan sin skuld än den till staten, må medgifva,

att bolagets skuld till staten för ej mindre erhållet lån, 2,000,000 kronor, än äfven å samma lån upplupna räntor, 850,000 kronor, må återgäldas på det sätt, att bolaget vid slutet af år 1896 och följande år till och med år 1909, under hvilken tid icke beräknas ränta å berörda 850,000 kronor, erlägger en annuitet af sex procent å kapitalskulden, 2,000,000 kronor, deraf fyra procent ränta å oguldna kapitalet och återstoden afbetalning derå, samt att, sedan till det vid 1910 års ingång, efter vederbörligen fullgjorda liqvider, återstående kapitalet lagts ofvannämnda ränteskuld, 850,000 kronor, bolaget derefter vid slutet af år 1910 och följande år inbetalar enahanda annuitet af sex procent å det sålunda uppkommande beloppet, intill dess bolagets skuld blifvit gulden.

Stockholm den 29 mars 1895.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.

Reservation

af herrar *A. Persson, H. Andersson, P. Pehrson, C. Persson, L. Jönsson, N. Petersson, J. E. Wikstén, O. Jonsson, S. B. Bruhn* och *O. A. Ericsson*.

»*Då* Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsbolag frivilligt inlåtit sig på ifrågavarande företag och dervid, likasom en hvar, som inleder en affär, haft att tillse, huru vida företaget blefve fördelaktigt och kunde med de medel, hvaröfver bolaget förfogade, utföras; *då*, hvad särskildt beträffar kostnaden för de arbeten, hvilka ej afsett ett omedelbart gagn för delegarne, bolaget kontraktsevenligt förbundit sig att utföra dessa arbeten; och *då* en ytterligare rubbning af det mellan staten och bolaget träffade aftal, utöfver de lindringar, som åren 1885 och 1889 beviljats, synt oss så mycket mindre kunna förordas, som det ej torde kunna med visshet bedömas, huru vida icke bolaget blifver i tillfälle att med den vunna åkerjordens värde och afkastning återgälda den af staten bolaget lemnade försträckning, hafva vi ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till Kongl. Maj:ts förevarande framställning.»